

KIHÚLT PRESSZÓ

Szerzők: Szerdahelyi Dalma, Tócsér Evelin

Konzulens: Frikker Zsolt

BME Középülettervezési Tanszék

Építészet és emlékezet Stúdió

TDK 2022

TARTALOMJEGYZÉK

absztrakt szöveg (magyar, angol)	3
absztrakt tabló	5
a Centrál történelme	6
kutatói folyamat	8
makett	9
kisfilm	12
jelenetek.....	13
segédanyagok.....	16

ABSZTRAKT

- A szokásos fekete?
- Ha lehet duplán, cukor nélkül.
- Írjam a többihez?
- Pénteken behozom. – mondtam a fizetőnek, válaszomat meg sem várva ő már sarkon fordult. Az Egyetem utcai ablakban a jó öreg kopott bőr karosszék üresen állt. Szokatlan volt ez a kép, ilyenkor rendszerint már ott várt rám, de úgy tűnt ma kivételesen egyedül leszek. A környező finom nyüzsgés megnyugtató, a sercegő lapok és töltőtollak karcolásának ritmusát csak egy-egy kávéscsésze csörömpölése törte meg. Testes szivarfüst járta át a teret, a tekintélyes Mészáros Úr épp most gyűjtött rá; felismerem az illatáról, kubai. Ahogy a tekintetünk találkozott, csak bólintottunk egymásnak és már ujját nyalazva lapozta is tovább a külföldi folyóiratot. A címlapon lévő párizsi kép a tavaly őszi utazásom emlékét idézte fel bennem. Finom köhintés zökkentett ki gondolataimból, itt állt az asztal mellett, kezében egy viseltes jegyzetömböt szorított. Már rég elmúlt fél hét, nem értem mi történhetett...

Egy hétköznapi kávéházi este, mely mindenki számára mást jelent. Jelentéktelennek tűnhet, csak egynek a múlt apró szilánkjai közül, melyeket csak felszínesen ismerhetünk. A történelem során a kis részletek elvesznek, jellemzően csak az egész társadalmat formáló történések épülnek be a köztudatba. Mégis a személyes emlékek tudnak minket korhűen visszarepíteni a letűnt időkbe, hiszen a tények nem képesek hangulatot, érzelmeket, véleményeket helyettesíteni. A művészet és az irodalom eszköztára ad lehetőséget erre az emberközeli időutazásra. Az építészet nem csak fizikai valójával őriz emlékeket, hanem falai közt óvja az egykori kulturális élet atmoszféráját is.

A Centrál Kávéház a 19-20. századi Budapest szellemi központjával szolgált, pezsgő irodalmi élet jellemezte. Ebben a légkörben született számos, a korszakot meghatározó alkotás, törzshelye volt a századforduló intellektuális rétegének. Munkánkban az itt összefűződő személyes történeteket szeretnénk bemutatni, melyek mozgatórugói voltak az akkori társadalmi élet mindennapjainak. A művek segítségével kerülünk bele a hely egykori légkörébe és fedezzük fel a múlt emlékfoszlányait.

ABSTRACT

- The usual black?
- Double if possible, without sugar.
- Shall I put it on your tab?
- "I'll pay you on Friday," I said to the cashier, but without waiting for my reply, he turned on his heel. In the window of Egyetem Street, the old worn leather armchair stood empty. This was an unusual sight, he was usually waiting for me, but it seemed that today I would be alone for once. The surrounding subtle bustle was comforting, the rhythm of rustling pages and scratching fountain pens broken only by the occasional clink of a coffee cup. Thick cigar smoke wafted through the room, the prestigious Mr. Mészáros had just lit up; I knew it by smell, Cuban. As our eyes met, we only nodded to each other and he continued to lick his fingers and turn the pages of the foreign magazine. The picture of Paris on the cover brought back memories of my travels last autumn. I was distracted from my thoughts by a soft cough, and here he was, standing beside the table, clutching a worn notebook in his hand. It was long past 6:30, I did not understand what could have happened...

An ordinary evening in a café, which means something different to everyone. It may seem meaningless, just one of the tiny fragments of the past that we can only faintly recall. In the course of history, small details are usually forgotten, only the events that shaped the whole society are typically embedded in the public consciousness. Yet personal memories are the ones that can take us back to bygone eras, because facts cannot replace feelings, emotions and opinions. It is art and literature that provide the opportunity for this kind of time traveling to the past. Architecture not only preserves memories through its physicality, but also within its walls it protects the ambience of a former culture.

The Central Café was the intellectual centre of Budapest in the 19th and 20th centuries, with a vibrant literary life. This was the atmosphere where many of the outstanding works of the period were written, and it served as a meeting place for the intellectual people of this turn of the century. In our work, we want to introduce the personal stories that intertwined here and were the driving forces of the everyday social life of that time. Through the literary works, we will get into the atmosphere of the place and discover fragments of the past.

Szabó Lőrinc-Centrál

KÖZPONTI
KÁVÉHAZ

A Centrál, modern akadémia,
pezsgött, forrt. A költők törzsasztala
rég befogadott. Zsiga bácsi, Tóth,
Schöpflin, Király György, Trostler s aki volt
tudós és író, őt és nyolc között
mind odagyűlt. Vers-börze működött,
és lexikongyár; Mixes saxkozott,
Babits korrigált; Elzevirt hozott
Kner Gyomárhoz; Karinthy vitte új
feleségét; Heinrich, az öregúr,
csepülte a konzervatívokat;
Táttos hűmögött, kis Káldor szaladt
Meredithet lexónni pletyka, pénz
s száz terv lengett a szivarfüstben; és
hogy túlvoltunk Shakespeare Szonettjein
(s Horváth Henrik új recskereimén),
Mihály xocogott: „Főúr, fizetel!” -
S mentünk, nézni detektívfilmeket.

A CENTRÁL TÖRTÉNELME

A Centrál kávéház 1887-ben nyitotta meg kapuit az akkori Egyetem utcai bérház aljában. A presszó családi vállalkozásként indult, de kedvező elhelyezkedése miatt hamar népszerű lett a fiatal értelmiségi elit körében. A szecessziós épület a belváros forgatagában a pesti szellemi élet olvasztótégelyeként szolgált. Számos neves költő és író számára volt inspiráló atmoszférája, naponta megfordult itt Szabó Lőrincz, Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső is. Az Athenaeum-nyomda közelségének köszönhetően több hetilapnak lett bölcsője. Innen indult az első jelentős budapesti folyóirat, a *Hét*; amely az 1890-es évektől kezdődően évtizedeken át nagy hatással volt a társadalmi és politikai életre. Az ennél is nevesebb Nyugatnak szintén a kávéház adott otthont. Írói a kávéház mindennapos vendégei voltak, a késő hajnali órákban is kávéjuk felett körmöltek, minden kedden „Nyugat – zsúrt” tartottak törzsasztaluknál az irodalmi élet nagyjai.

A hétköznapokban mindennapi emberek is betértek a kávéházba, – ami éjjel nappal nyitva tartott, – akár csak azért is, hogy megcsodálják a csendben dolgozó hírességeket. Számos verset, fikcionális karaktert ezek a megfigyelések ihlettek. Voltak, akik kritikus szemmel figyelték ezt a pezsgő irodalmi életet, ilyen volt például Szabó Dezső is, ki folyton-folyvást orrát nemkívánatos ügyekbe ütötte bele. A nagytöbbség csodálattal írt az itt történekről, köztük Ottlik Géza és Szabó Lőrinc. Ezekből a versekből,

gondolatfoszlányokból rengeteg maradt fenn az utókornak, így emberek korhű tapasztalataival jobban átélhetjük a századforduló nagy eseményeit, akik részesei, oszlopos tagjai voltak a társaságoknak. Számunkra kiemelten nagy jelentőségűek az ilyen úton szerzett tapasztalatok, hiszen így nem száraz történelmi képeket kapunk, amik a közérdekre koncentrálnak, hanem olyat is láthatunk, ami az egyént helyezi középpontba, és az ő meglátásait mutatja be szubjektív módon.

A kávézót az évek során többször is bezárták, de kis idő elteltével mindig megnyitotta kapuit. Ez annak is volt köszönhető, hogy egyes korszakok új alkotói tovább akarták vinni a hely és elődjek szellemét. A második világháború után 1949-ben a kávéház bezárt, majd Eötvös és Metro klubként működött tovább később, mégis lelkesen jártak ide

az írók, költők, remélve, hogy olyan naggyá lehetnek, mint elődjek. A 90es évek óta, kétszer zárt be a kávéház. Mindkét alkalommal felújítások zajlottak, így, ha a kávéházzal képeket nézünk az interneten, egymástól eltérő „ruhába öltöztetve” láthatjuk.

Napjainkban is pezseg az élet a presszóban, a múltbéli emlékekbe kapaszkodva próbálják újraéleszteni az egykori kultuszhelyet. A kávézó falán díszelnek verseskötetek, könyvek és életművek állnak a kávézó rendelkezésére, emellett a fiatal tehetségek kedvezményben részesülnek, ha a kávéházban szeretnének inspirálódni és írni, mint a múltban sokan mások.

KUTATÓI FOLYAMAT

Dolgozatunkban olyan témát szerettünk volna feldolgozni, ami visszanyúl a múltba, és kihatása van a jelenre is. Általánosságban a múltból történelemkönyvek informálnak minket, amik száraz, tényszerű módon ismertetik velünk a régi eseményeket, melyek meghatározóak voltak az akkori társadalom számára. Másik, egy számunkra érdekesebb megközelítés viszont, hogy egy emberközelibb, személyesebb nézőpontból láthassuk az adott kort, annak emlékeit és emlékezetét. A Centrál Kávéház rengeteg apró történet lenyomatát őrizi falai között. Ezek lehetnek apró, egy-egy személy életének fontos eseményei, de lehetnek olyanok is, amelyek nagymértékben kihatottak a társadalomra. Ha emlékképek és feljegyzések alapján informálódunk egy sokkal emberközelebbi képet kapunk múltunk felfedhető darabjairól. Kutatásunk során olyan apró momentumokról olvashattunk, mint például egy eljegyzés a kávéházban vagy egy baráti összejövétel, ami egy kalandokkal teli estébe torkollik. Emellett olyan eseményekről is találtunk feljegyzéseket, amelyekről már tudtunk történelem könyveinkből, mégis most teljesen más nézőpontból láthattuk azokat.

A sok barátság, ami a kávéházban keletkezett nagy hatással van, mind az egyénekre, mind ránk az utókorra. Ezek a fiatal művészek egymást segítve, motiválva vagy akár egymással versengve alkottak, és ennek is köszönhetően tettek szert olyan hírnévre, hogy ma is becsben tartja őket nemzetünk.

A Centrál Kávéház tökéletes helyszín volt, hogy megmutassuk, hogy az építészet nem csak fizikai valójával őrizi az emlékeket, hanem falai közt óvja az egykori kulturális élet atmoszféráját is. Az itt létrejött alkotások napjainkban és a jövőben fontosak lesznek számunkra, segítségükkel visszarepülhetünk az időben. Bár ezek a múltbeli versek és történetek mind másról és másról szólnak, közös bennük, hogy egy akkori korban élő, és szemlélettel rendelkező, művész kezei közül kerültek ki.

MAKETT

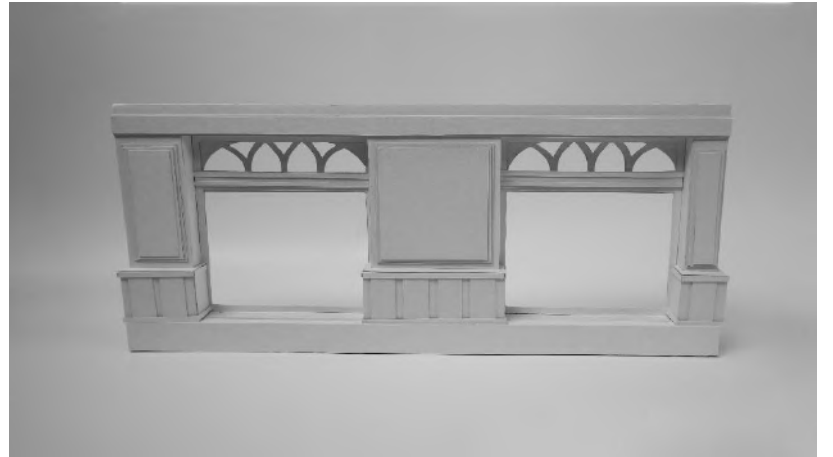
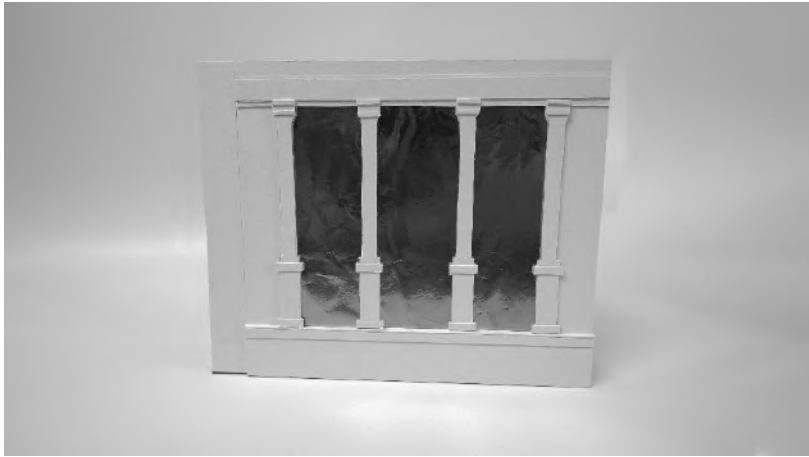
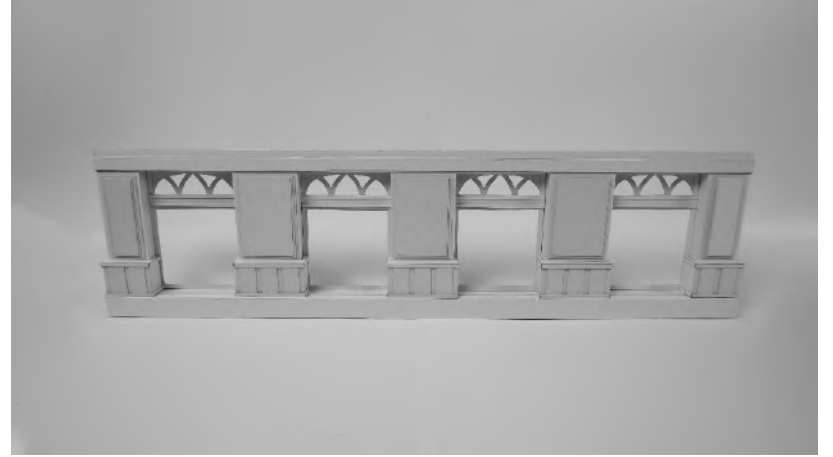
A Centrál kávéház egy történelmi épületben helyezkedik el, aminek nagy részét manapság irodaként, a régmúltban pedig lakóhelyként használták. A kávézó funkcionálisan az akkori lehető legkorszerűbb módon lett megtervezve, hogy tökéletesen elláthassa az igényeket. Hű nevéhez, a városban betöltött helye, építészei megoldásai, de még a padlón lévő díszítés; a szecessziós mintára öntött terrazzo is egy iránytűt tartalmaz, ami mind azt mutatja, ez bizony a Központ Kávéház.

Helyhez kötött emlékek, atmoszféra, hangulat. Ezen címszavaknak nagy szerepet töltenek be kisfilmünkben. Makettünk úgy lett kialakítva, hogy minél jobban meg tudjuk mutatni ezeket a nézőközönségnek. A régi anyagok és képek alapján egy pontos belsőtéri makettet készítettünk. Ahhoz, hogy közelebb kerülhessünk a mindennapjaikat itt töltő emberekhez, látnunk kell milyen környezetben dolgoztak, mi vette körül őket. Érdeemes abba is belegondolni, hogy vajon mi ihletett meg ennyi alkotót, mi kötötte őket ehhez a helyszínhez a társaságon kívül.

Mindezen kérdések tudatában makettünket egy babaházhoz hasonlóan építettük meg, hogy átrendezhető, szétszedhető legyen. Több szempontból is praktikusnak találtuk ezt a megoldást. A forgatás megkönnyítése érdekében, mivel a belső tér, az alkotói közeg került fókuszba, technikai szempontból könnyebben megoldható így, egy-egy jelenet felvétele. Sokkal nagyobb a belátásunk a terekre, a kamerával bármilyen nézőpontból képesek voltunk filmeket készíteni.

Emellett egy kicsit elvontabb indokunk is volt, így készíteni a makettet. Kisfilmünkben emlékképeket jelenítünk meg, amik lehetnének valóságű vagy akár teljesen kitalált események is, csakúgy, mint egy színdarabban. Inspirációul így egy színházi darab díszleteit és felépítményeit vettük, ezekhez hasonlóan alakítottuk ki makettünket is. Részei valóságűek, a méretek a díszítések, a múltbeliek mintájára készültek el, mégis a kis falrészletek jelenettől függően állíthatóak össze egy egészé. A makett elrugaszkodva a statikus megmozdíthatatlan épülettől, esélyt ad, hogy bemutassuk a kávézót különböző nézőpontokból. Más megvilágítással, más szögből véve a presszó teljesen más oldalát mutatja meg a nézőnek.

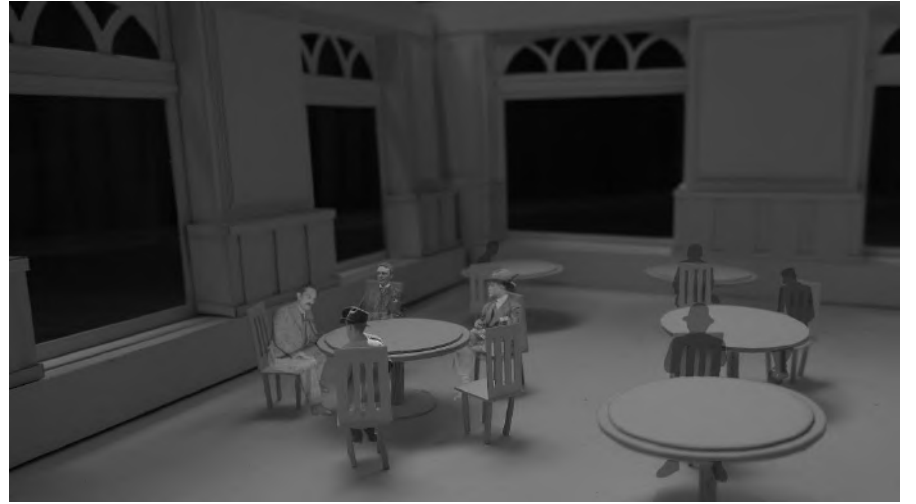
KISFILM

A filmünk 6 részből áll. Az első és az utolsó rész kivételével mindegyik jelenet a múltban, más-más időben játszódik. A kisfilm keretes szerkezetű, a kezdő és a záró jelenet, ugyanabban az időben, a filmbeli jelenben játszódik. Ez elválasztja az emlékképeket a valóságtól, olyan, mint egy repülőút, ami elviszi az utast a nyaralás helyszínére, de vissza is szállítja, amint az utazásnak vége szakad.

A történetet egy idős úr szemén keresztül nézhetjük végig, aki cikázó gondolatai közepette próbálja rendezni emlékeit a fejében. Sokat megélt karakterünk, tökéletes egy ilyen emlékekkel teli helyszín bemutatására, hisz jelen volt a változó idők során, és ezeket személyes érzéseit belefűzve mutatja be.

Az utazás, visszaemlékezés 4 részből áll. A részek kialakítása szép lassan viszi bele a nézőt egyre mélyebben a kávézó mindennapjaiba. Míg az elején csak külső szemlélőként tényeket, a narrátort érzelmileg nem befolyásoló eseményeket láthatunk, később egyre több hatás éri a mesélőnkkel együtt a nézőt is. Cél, hogy a néző minél könnyebben és minél mélyebben bújhasson a mesélő bőrébe és ne a saját kívülálló, hanem a narrátor szemével figyelhesse a történéseket. Ennek segítségével válik egy egyszerű kávéházból egy olyan hely, amihez rengeteg emlék és érzelmek kötődik.

Szövegkönyv.

52 év... 52 éve volt utoljára, hogy beléptem ezen az ajtón. A levegőt most is a frissen pörkölt kávé illata járja át, a szeptemberi napsugarak lágyan táncolnak a polírozott asztalokon csakúgy, mint régen. A kávéház nem sokat változott. Itt-ott kicsit megújították...mégis valahogy minden más. Vajon jár még a páros-virslis mellé krumplisaláta? A dohányfüstöt se lehet már vágni a levegőben. Az Egyetem utcai ablakban az öreg bőrkarosszék most üresen áll. Legutóbb még ott rőtta serényen a sorokat az egyformára szabott papírosokra.

Karinthy magányába mélyülve dolgozott minden ebéd után. Szerette, ahogy a járókelők sorra álltak meg a nagy üvegablak előtt, mintha csak egy akvárium elé értek volna. Ő volt az, akinek menetközben megállt a busz. El is várta, szívesen is vette. Nem tudott angolul, de fesztelenül írt hosszú angol leveleket. Ha büszkesége engedte Ottliktól kért segítséget, ki rajongott érte, ő pedig békésen megtúrta maga mellett. Kedd estéként társaságával méltatta asztalunkat.

A Centrálban szoktunk volt találkozni. A költők törzsasztala pezsgett s forrt; Babits korigált, Mikes az aktáiban matatott, Karinthy hozta új feleségét, az asztalfőt szokásosan Schöpflin foglalta el. Lőrincz csendben figyelt minket, miközben heves vita pergett. „S az elvek?” - „Ugyan!” - „Majd megnősz, s meg is enyhülsz!” - „S Frici bácsi vajon mit szólna, ha ötszáz év múltán ugyanígy tennék át francia nyelvre műveit és olvashatná?” Erre elkomorult. „Szellem nem rúgott elevent fenékbe” Makacsul védte azt a külön Villon-fordítást, mely divatos volt akkoriban.

A vágott dohány illata. A testes füst Golf-áram, mely zsongító melegével a gondolatot kibomlásra serkenti. Nyugalmat keltő zöreje. Péntek estéként mondatfoszlányokból próbáltuk megérteni egymást a nagy hangzavarban, máskor még az eső kopogása is öblösen visszhangzott.

Beesett arc, fáradt, túleröltetett szemek melyek a vastag keretű szemüveg mögött még apróbbnak hatottak. Körmét rágva minden figyelmét az ablaküvegen versengő esőcseppeknek szentelte. Nem bírtam megszólalni, a gombóc csak egyre nőtt a torkomban. Óráknak tűnt, ami csupán 15 perc volt az életemből. Indulnom kellett. Az ajtóból visszanezve teljes reménytelenség fogott el.

Foltos emlékképek cikáznak fejemben, s azon tűnődöm, megtörtént-e egyáltalán?

SEGÉDANYAGOK

Erki Edit (1998): *Kávéházi sirató*. Officina 96 Kiadó, Budapest.

LINKEK

https://epa.oszk.hu/00000/00022/?fbclid=IwAR1QO0DmvbpX6E0qMMo1X4UdqJF4PbtsFJKiGL4Jc-8KLoqK_KTLKvi0usg#

<https://cultura.hu/kultura-plusz/a-central-vilaga/>

https://szerelmembudapest.blog.hu/2012/06/14/irodalmi_kavehazak_1_central?fbclid=IwAR0z-FIYGuEcZcThyTCPBbkImEtsPcHqO7ImpYLTDCBuPg-2OT-TwQBepfw

<https://cultura.hu/kultura-plusz/a-central-vilaga/>

<https://epiteszforum.hu/central-kavehaz-es-irodahaz?fbclid=IwAR0dTMhJELF24oBRvdce5fd9nIXXW087agCtUYGz-CblmWaseB0D863NIOw>

<https://egykor.hu/budapest-v--kerulet/central-kavehaz/563?fbclid=IwAR2PmmskLjWRSyDC9DZJhzLgHVTRgZihS-2oo0kfRILNXUGcCQ23WcZHG4w>

KÉPANYAGOK

https://mandadb.hu/tetel/435992/Central_Kavehaz_Budapest?fbclid=IwAR3ZTEy7hHHOxpilTJobe5WP0x_0RLO95ZofTjA7pt6h2_zOGLi9iTavNh0

<https://fortepan.hu/> – Révay Péter, Szalay Zoltán és Bojár Sándor fotói – saját képek

Kihűlt presszó

